

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Лариса НАЛИВАЙКО

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник сектору теоретико-методологічних
проблем організації державної влади*

*Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Інна МЕДЯНИК

*доктор філософії у галузі права,
адвокат
м. Київ, Україна*

Відновлення конституційного ладу, зокрема державного і суспільного, на деокупованій території є магістральним завданням реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Серед складників реінтеграції:

- відновлення інфраструктури та соціальних послуг;
- створення робочих місць та розвиток підприємництва на тимчасово окупованих територіях;
- відновлення контролю держави над тимчасово окупованими територіями та проведення виборів на цих територіях відповідно до законодавства України;
- повернення втрачених прав і свобод населенню тимчасово окупованих територій та забезпечити їх соціальну захищеність¹.

Відновлення забезпечується нормотворчими, установчими, організаційними, координаційними та іншими повноваженнями суб'єктів реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Основою відновлення тимчасово окупованих територій є відбудова інфраструктури та ревіталізація, тобто її відродження шляхом повторного заселення.

¹ Корнієнко М. Реінтеграція тимчасово окупованих територій України: правові та політичні аспекти. 2019. С. 53-57. URL : https://nbuv.gov.ua/UJRN/gvdpn_2019_1_8/

Відновлення демографічного потенціалу території можливе не тільки шляхом повернення вимушено переміщеного населення, а й залучення нових мешканців. Тому важливі нормативно-правові акти, що забезпечують інтереси населення деокупованих територій.

Для того, щоб громадяни повертались і заселяли постконфліктні території, держава має стимулювати їх через створення робочих місць та доступного житла. Ймовірно не всі громадяни виявлять бажання повернутися, але ревіталізація має відбуватися виключно на добровільних умовах.

Ревіталізація деокупованих територій має розпочатися із забезпечення та відновлення порушених прав і свобод осіб, які постраждали від війни. У контексті деокупованих територій ревіталізація стає важливим інструментом для повернення нормального життя та відновлення довіри до державних інституцій.

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина на деокупованій території. передбачає відновлення, захист, охорону, гарантування прав і свобод людини і громадянина для осіб, які проживають/проживали на деокупованій території та тих, які будь-яким чином постраждали від окупації. Її реалізація потребує:

- гарантування доступу до правосуддя;
- застосування процедури конвалідації;
- забезпечення доступу до правової допомоги для осіб, які постраждали від порушень прав людини;
- розслідування кримінальних правопорушень, скоєних під час окупації;
- відновлення доступу до адміністративних і соціальних послуг тощо.

Забезпечення прав людини є широким явищем, яке передбачає і юридичні, і неюридичні засоби діяльності – політичного, ідеологічного, економічного характеру². Але, забезпечення прав і свобод людини і громадянина потребує якісного інституційного забезпечення.

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина тісно пов'язане з компенсаційною політикою, оскільки без справедливого поновлення прав людини та сатисфакції, політика реінтеграції не може досягнути своєї мети. Враховуючи масштаби матеріальної та нематеріальної

² Кельман М. С., Токарська А. С., Ярмол Л. В. та ін. Сучасні механізми захисту прав людини: кол. монографія. Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. С. 29.

шкоди, завданої окупацією, компенсаційну функцію слід виокремити як самостійну.

Компенсація полягає у відновленні незаконно порушених прав та майнових благ потерпілої особи³. Реінтеграція населення має включати комплекс заходів перехідного періоду, що передбачає правовий захист та відшкодування збитків, завданих внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, відновлення сталих економічних, соціальних та культурних зв'язків, адаптацію населення деокупованих територій до мирного життя⁴. Компенсаційна політика спрямована на мінімізацію негативних наслідків окупації.

Компенсаційна політика є важливим елементом у процесі відновлення справедливості на деокупованих територіях. Вона спрямована на відшкодування матеріальних і моральних збитків, завданих громадянам внаслідок окупації, військових дій та воєнних злочинів. Ключовими завданнями є:

- компенсація за зруйноване або пошкоджене майно;
- компенсація моральної та іншої нематеріальної шкоди;
- психологічна реабілітація постраждалих і забезпечення відновлення втраченого здоров'я тощо.

Враховуючи втрату людей, складну безпекову ситуацію, слід шукати особливі інструменти стимулювання відновлення та розвитку місцевої економіки. Посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування на деокупованих територіях є актуальним завданням⁵. Обов'язковою складовою фінансово-економічної функції має стати стимулювання до повернення на деокуповані території релокованого бізнесу, внутрішньо переміщених осіб та створення нових робочих місць.

Українська модель відновлення територіальної цілісності та реінтеграції має ґрунтуватися на ключових позиціях та компромісах, що мають позитивний міжнародний досвід застосування та підкріплені

³ Голоядова Т. О. Поняття та види функцій адміністративної відповідальності. *Актуальні проблеми політики*. 2009. № 37. С. 91. URL : http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/258/app-37_Goloyadova_T_O_%2883-92%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴ Скобельська О. Р. Шляхи деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій і відновлення довіри населення до держави Україна. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 94-99.

⁵ Барінова Д. Відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад: реальність та перспективи. 2024. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html>

національним і міжнародним правовим та військовим потенціалом, а також таких, що мають максимальні шанси на формування єдиної позиції України та її міжнародних партнерів і отримання позитивного результату припинення військової агресії зі сторони РФ⁶. Необхідно враховувати специфіку кожної конкретної тимчасово окупованої території, її історичні, культурні та етнічні особливості, а також потреби та інтереси населення. Такий індивідуальний підхід до кожної території може забезпечити більш ефективну реалізацію політики реінтеграції. Застосування індивідуальних підходів потребує значних ресурсів – кадрових, організаційних, матеріально-фінансових і часових⁷. Це свідчить про потребу виважених і оперативних темпів формування механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Отже, ревіталізація є важливим етапом процесу відновлення деокупованих територій України, оскільки забезпечує не лише реконструкцію інфраструктури, але й соціально-економічну адаптацію громадян до нових умов життя. Успішна ревіталізація має на меті створення стійких умов для розвитку відновлених громад, гарантування якості життя населення.

Для забезпечення успішної ревіталізації важливо розробити ухвалити детальні, реалістичні, довгострокові плани відбудови з урахуванням інноваційних підходів, а також залучати міжнародну допомогу та інвесторів для фінансування відновлювальних проєктів. Успішна реалізація таких заходів стане основою для відновлення стабільності, безпеки та розвитку України у повоєнний період.

⁶ Ржевська Н. Моделі реінтеграції окупованих територій: світовий досвід та український варіант. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2019. № 1. С. 96-106.

⁷ Концепція державної політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-2018-%D0%BF/>